

Найдавніша знахідка обробленого бурштину в Європі

Олена Беліченко,

кандидат геологічних наук

Віктор Мацуй,

кандидат геолого-мінералогічних наук

УДК 903.25:549.89 В статтє опи-
сано изделие из обработанно-
го янтаря в виде подвески,
обнаруженное при изучении верхнепалеолитических поселений
Среднего Приднепровья.

*The item made of processed
amber in the shape of a pendant
found while investigating the
upper-paleolithic settlements of
the Middle Trans Dnieper Region is
described in this article.*

Бурштин та вироби з нього
знайомі людям з епохи
верхнього палеоліту. В Ар-
хеологічному музеї Національ-
ного науково-природничого му-
зею НАН України зберігається
унікальний виріб з бурштину, що
належав прадавнім мисливцям
на мамонтів, які проживали в Се-
редньому Придніпров'ї наприкінці
валдайської льодовикової епо-
хи 13–18 тис. років тому (рис. 1).
Бурштинова підвіска була зна-
йдена археологом Д.Ю. Нужним
у 1995 році в басейні р. Трубіж
біля с. Семенівка Баришівсько-
го району, в 100 км на південний
схід від м. Києва, при дослідженні
комплексу верхньопалеолітичних
пам'яток – крем'яних знарядь і
кісток ссавців (рис. 2). Абсолют-
ний вік залишків кісток ссавців зі
стоянки Семенівка, де знайдено
бурштинову прикрасу, визначено
за радіокарбонним датуванням,
він становить 14200±180 BP.

За даними Д.Ю. Нужного [1],
що ласкаво надав інформацію
щодо стоянки Семенівка, ця тери-
торія у далекому минулому була
місцем сезонного (у теплу пору
року) проживання мисливців. Тут
виявлено багато фауністичних за-

лишків і крем'яних виробів, дріб-
них дуже вивітрених шматочків
бурштину, а також сліди розведен-
ня багать і легких наземних житло-
вих конструкцій. На місці розкопок
фіксується повний цикл обробки
кременю, починаючи від первин-
ного його розколювання до виго-
товлення знарядь праці та їх по-
дальшої обробки. На тимчасових
стоянках (таборах) біля Семенівки
протягом теплої пори року про-
водилося не тільки первинне роз-
бирання – переробка мисливської
здобичі (мамонтів, диких коней,
північного оленя, бурого ведмедя
та інших тварин), але й значною
мірою велись активні збори й сор-
тування кісток, переважно мамон-
тів, на природних «цвинтарях» цих
тварин або місцях полювання на
них з метою використання кісток як
будівельного матеріалу та палива.
Невипадково в Семенівці виявлені
відсортовані кістки певних частин
кістяка (тазові, лопатки, кінцівки),
які були ретельно складені в купу і
зверху накріті бивнями мамонтів.

Всесвітньовідомі верхньопалео-
літичні поселення мисливців зі
стаціонарними житлами з кісток
мамонтів знайдені в Середньому
Придніпров'ї: с. Мезин (р. Десна),

Рис. 1. Підвіска з бурштину

Рис. 2. Карта-схема розташування верхньопалеолітичного поселення Семенівка

с. Добраничівка (р. Супой), с. Межиріч (р. Рось і її притока Росава), с. Гінці (р. Удай), м. Київ (Кирилівська вулиця) та ін. У більшості цих поселень виявлено оброблений та необроблений бурштин [2, 3, 4]. Ці унікальні пам'ятники верхнього палеоліту України пов'язані з лесовими породами пізнього неоплейстоцену (бузьким горизонтом). Геологічні спостереження показують, що бурштин є практично несумісним із континентальними породами лесової та червоноколірної карбонатної формації неогену та плейстоцену. Цим і пояснюється надзвичайно погана збереженість зразків бурштину і виробів з нього, що пролежали в лесових породах більше ніж 13–14 тисяч років. Найчастіше їх знаходять у господарському комплексі первісних людей у вигляді грудочок вивітрілого бурштину ясно-жовтого кольору, в центрі яких зустрічаються ще не зруйновані шматочки бурштину, що відзначаються високими показниками якості (яскравістю кольору, прозорістю та ін.). На території поселень виявлені окремі зразки бурштину з вивіреною поверхнею, що мають ледь помітні сліди обробки й іноді нагадують антропоморфні фігурки (рис. 3).

Бурштинова підвіска зі стоянки Семенівка є закінченою формою амулета або прикраси, найдавнішим виробом з обробленого бурштину в Європі. Унікальність виробу полягає також у специфі-

чних умовах його зберігання протягом тисячоліть, оскільки його виявили в кротовині лесового плато нижче рівня залягання культурного шару верхньопалеолітичної стоянки в Семенівці. Логічно припустити, що ця підвіска була загублена на території стоянки первісною людиною і якимось чином потрапила в нору тварини, що жила на цій території наприкінці валдайської льодовикової епохи. Згодом вона була похована ґрунтово-органічними й суглинними відкладами, що заповнили кротовину, та протягом тисячоліть очікувала на своє «нове

Рис. 3. Бурштин з верхньопалеолітичного поселення с. Межиріч

народження».

Безперечно, прадавній бурштиновий виріб потребує ретельного вивчення фахівцями. Необхідно вивчити морфологію, стилістику, техніку виконання підвіски та зіставити отримані дані з хронологічним періодом. Зазначимо лише її найбільш характерні особливості.

Кулоноподібна підвіска виконана з бурштину, який вкрито кірочкою окислення блідо-жовтого кольору; забарвлення неоднорідне, зустрічаються ділянки оранжевого і коричневого кольору.

Розмір: 37,88x26,67x17,78 мм.

Вага: 6,5 г.

Форма підвіски близька до трикутної з заокругленими кутами. У верхній товщій частині підвіски з лицьового боку є овальна западина розміром 9,78x7,59 мм, у верхній частині якої знаходиться отвір діаметром 1,82 мм, отвір розташований симетрично відносно поверхонь виробу, краї отвору чіткі.

Подальші знахідки бурштинових виробів у верхньопалеолітичних поселеннях Середнього Придніпров'я розширяють наше уявлення про матеріальну та духовну культуру людей кам'яного віку – чудових будівельників і мисливців, перших збирачів і оброблювачів бурштину-сукциніту Балтійсько-Дніпровської бурштиноносної провінції.

Література

1. Нужний Д.Ю. Проблема сезонної адаптації фінально-палеолітичних мисливців на мамонтів Середнього Подніпров'я і нові епіграфетські пам'ятки в басейні Трубіжу // Археологія №2. – 1997. – С. 3–23.

2. Мацуї В.М. Янтарь в древнейших поселениях человека на территории Украины // Эволюция органического мира как подгрунт для решения проблем стратиграфии. – К. – 2002. – С. 101–104.

3. Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине. – Киев, 1969. – 163 с.

4. Шовкопляс И.Г. Мезинская стоянка. – Киев, 1965. – 327 с.